

Nuorten työttömien orientaatiot aktivoititoimenpiteissä

Jaana Lähteenmaa

On paljon nuoria, jotka putoavat aktivoitijärjestelmän ulkopuolelle työvoimapolitiittisista sanktioista huolimatta. Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten omia tavoitteita aktivoinneissa ja heidän suhtautumistaan aktivoinnin keinoihin sekä nuorisotakuuta systeeminä, jossa säännöt, toimintatavat ja rajat muodostavat kokonaisuuden. Artikkelin perustuu empiiriseen aineistoon. Siinä kysytään, millaisia eri tyyppisiä nuorten orientaatioita rakentuu, jos tarkastellaan nuorten päämääriä aktivoinneissa ja suhtautumista aktivoinnin keinoihin sekä näiden yhdistelmiä. Millaiset nuorten tavoitteiden ja nuorisotakuun keinoihin suhtautumisen yhdistelmät tuottavat vieraantumista aktivoitijärjestelmästä? Milloin nuorten omat tavoitteet ja aktivoinnin keinot sopivat yhteen niin, että aktivoinnilla on toivottu lopputulos? Mitä nuorten odotusten toteutumismahdollisuudet sekä törmäykset aktivoitijärjestelmän sääntöihin kertovat nuorisotakuusta systeeminä? Aineistoja on kaksi: vuonna 2009 kerätty työttömille nuorille suunnatun nettikyselyn avovastausten joukko (N=480) sekä vuosina 2013–2016 toteutetut 19 kvalitatiivista haastattelua nuorista, jotka ovat haastatteluajankohtana aktivoititoimenpiteessä. Teoreettisena peilauspintana tarkastelulle on Robert Mertonin (1938) malli yhteiskuntaan sopeutumisesta tai sopeutumattomuudesta. Itse nuorisotakuu näyttäytyy jäykkänä systeeminä, joka ei jousta. Ei, vaikka jousto olisi funktionaalista nuorten aktivoinnin kannalta.

Asiasanat: nuoriso, työttömyys, nuorisotakuu, aktivoitipolitiikka

Suomen nuorisotakuu ei ole ollut pelkästään menestystarina (esim. Hämäläinen & Hämäläinen & Tuomaala 2014). Takuun uusimman, vuonna 2013 lanseeratun version voimaantulon alkuvaiheessa sen toimeenpanoa vaikeutti TE-toimistoissa samaan aikaan toteutettu mittava organisaatiouudistus (Haikkola 2019; Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017). Nuorisotakuu korvasi aiemman nuorten yhteiskuntatakuun vuoden 2013 alussa. Sitä suunniteltaessa ei ollut varauduttu siihen, että vuonna 2013 globaali taloustaantuma piti edelleen työttömyyttä, etenkin nuorisotyöttömyyttä, korkealla tasolla (Lähteenmaa 2016). Tämä vaikeutti entisestään nuorisotakuun toteuttamista optimistisine ihanneaikatauluineen. ”Nuori alle 25-vuotias työtön tai alle 30-vuotias vastavalmistunut kolmessa kuukaudessa työhön, koulutukseen tai toimenpiteeseen”- lupauksesta ei pystytty pitämään kiinni. Taantuman helpotuttua ja TE-toimistojen organisaatiomuutoksen laineiden laannuttua esiin on tullut muita ongelmia, kuten aktivointikeskusteluiden ongelmat.

TE-toimistoissa nuorille järjestettävissä aktivointi- ja työllistymiskeskusteluissa on useiden tutkimusten mukaan puutteita. On huomattava ongelma, että osa nuorista ei kunnolla ymmärrä, mitä aktivointikeskusteluissa tapahtuu. Joonas Luukkosen (2017) pro gradu -työstä käy ilmi, että suuri osa aktivointi- tai työllistämiskeskustelussa olleista nuorista ei ymmärrä keskustelun jälkeen sopineensa mitään sitovaa, vaikka TE-toimiston mukaan asia on toisin. Lotta Haikkolan (2019) ja Daria Krinovosin (2019) etnografisissa tutkimuksissa nuorten aktivointi- tai työllistämiskeskusteluista käy ilmi, että nuorten omat toiveet, näkemykset ja heidän kykynsäkin sivuutetaan toistuvasti näissä keskusteluissa. TE-toimiston virkailijat pyrkivät saamaan nuoret ylipäättään ”johonkin” (Haikkola 2019; Krinovos 2019). Se on ymmärrettävää

siinä valossa, että nuorisotakuun yhteydessä virkailijoille on asetettu määrälliset tavoitteet, joita kohti heidän on pyrittävä (Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017).

Nuorten omista motiiveista ei juuri välitetä, kun heille suunnitellaan aktivointipolkuja. Tästä seuraa usein nuorten joutuminen toimenpiteisiin, joita he itse pitävät epämotivoivina (esim. Krinovos 2019). Nuoret keskeyttävätkin usein käyntinsä toimenpiteissä eli työharjoitteluissa, työpajoilla tai työhön valmentautumiskursseilla (Westerlund 2016). Aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen he saattavat keskeyttää silläkin uhalla, että menetettävät työttömyyskorvauksensa pitkäksi ajaksi (ks. Luukkonen 2017; Westerlund 2016). Varsinkaan ongelmakierteissä olevien nuorten painostaminen toimenpiteisiin ja sanktioiden uhalla ei näytä auttavan. Uudenmaan TE-toimiston rekisteriaineistoissa näkyy nuorten työttömien noin kymmenen prosentin joukko, joka kiertää toistuvaa kehää aktivointitoimenpiteistä – keskeytysten kautta – yhä uusiin aktivointeihin (Westerlund 2016). Toki nuorisotakuun piiristä löytyy myös onnistuneita ”polkuja” (Lähteenmaa 2014).

Nuorten aktivointi- ja työllistämiskeskustelujen ongelmia on tutkittu edellä kuvatuin tuloksin, samoin kuin aktivointitoimenpiteiden keskeyttämistä ja sanktioiden kohdentumista. Aktivointitoimenpiteiden toteutumisessa on selvästi ongelmia jo keskeytyksien runsaudesta päätellen. Keskeytysten taustalla olevista seikoista ei ole kuitenkaan muuta kuin rekisteriaineistojen tuottamaa tietoa. Tässä artikkelissa kysytään, mitä nuoret itse ajattelevat aktivointitoimenpiteistä ja millaisina he ne kokevat. Tästä on tutkimusta vain vähän.

Koska aktivoinnin tavoitteet ovat epäselvät, sisäisesti ristiriitaisetkin (Haikkola 2019), on kiintoisaa tarkastella, mihin tavoitteisiin nuoret itse tarttuvat aktivointitoiminnassa.

Aikuisten työnhakijoiden joukossa tiedetään olevan niitä, jotka osallistuvat aktivointitoimenpiteisiin vain välttääkseen työttömyysetuutensa menettämisen (ks. Ylirönni 2019). On todennäköistä, että heitä on myös nuorten joukossa. Nuorilta löytynee monia erilaisia strategioita ja suuntautumistapoja toimia nuorisotakuun säännösten raamittamassa järjestelmässä.

Nuorisotakuu ja nuorten yhteiskuntatakuu järjestelminä

Nuorten yhteiskuntatakuu (vuosina 1997–2012) ja sittemmin sen ajanmukaistettu versio nuorisotakuu ovat koskeneet vuodesta 1997 alkaen kaikkia suomalaisia alle 25-vuotiaita, jotka ovat olleet työttömiä työnhakijoita tai ilman työ- tai opiskelupaikkaa. Nuorisotakuu koskee lisäksi kaikkia alle 30-vuotiaita työttömiä vastavalmistuneita. Sen normit, suositukset ja sanktiot rakenteistavat kymmenien tuhansien nuorten elämää – varsinkin korkean nuorisotyöttömyyden oloissa (viimeksi etenkin vuosien 2008–2014 välisenä aikana ja mahdollisesti taas syksystä 2020 eteenpäin koronakriisin työmarkkinaseurausten myötä, ks. European Commission, #EUBridgetoJobs, 2020).

Työmarkkinatilanteen ollessa parempi, kuten vuosina 2015–2019, nuorisotakuun kohteena ovat lamatilanteeseen verrattuna suhteellisesti isompana ryhmänä sellaiset nuoret, joilla on ongelmia koulutukseen tai työhön orientoitumisen kanssa. Lisäksi on nuoria, jotka on määritelty ongelmaisiksi esimerkiksi heikon suomen (tai ruotsin) kielien taidon tai pelkän peruskoulun varassa olemisen vuoksi (Krinovos 2019; Brunila ym. 2019). Tietyt kriteerit täyttävät nuoret määrittellään ulkoapäin riskissä tai ”syrjäytymisvaarassa” oleviksi, jotta heitä sitten voidaan ”auttaa” aktivointitoimenpiteiden

avulla, kuten Brunila tutkimusryhmineen hahmottaa (ks. Brunila ym. 2019). ”Syrjäytymisvaara” on mitä suurimmassa määrin sosiaalinen konstruktio (esim. Helne 2002; Rose & Miller 2008).

Nuorisotakuu nykyisessä muodossaan saatettiin voimaan vuoden 2013 alussa (ks. www.nuorisotakuu.fi). Käytännössä se ei juurikaan poikkeaa edeltäjästään nuorten yhteiskuntatakuusta, joka oli voimassa vuodesta 1997 alkaen. Nuorisotakuussa yhdistettiin aiemmin voimassa olleet opiskelutakuu ja yhteiskuntatakuu. Sitä lanseerattaessa ei muutettu olemassa olevaa lainsäädäntöä, mutta TE-toimistoille annettiin entistä tarkempia ohjeistuksia alle 30-vuotiaisiin työttömiin työnhakijoihin liittyen (ks. TEM/soveltamisohjeet.2016.fi.; www.tem.fi). Sen voimaan saattamisen yhteydessä tehtiin myös näyttävä julkisuuskampanja.

Nuorisotakuu on osa aktivointipolitiikkaa, jota Suomessa on harjoitettu jo 1980-luvun lopulta lähtien. Siirtymä yhä voimistuvaan ”workfare”-politiikkaan on tapahtunut Yhdysvalloissa, kaikissa Pohjoismaissa ja useissa EU-maissa (esim. Keskitalo & Karjalainen 2013; Mertanen & Pashby & Brunila 2020). Sen myötä on liu’uttu vastikkeelliseen sosiaaliturvaan, jossa kansalaisen on hyvinvointivaltion etuuksia saadakseen osallistuttava koulutukseen, työharjoitteluun tai otettava vastaan työtä, jos sellaista on, tai haettava työtä joka tapauksessa (ks. Kananen 2015).

Aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen on pakollista, jos mieli saada tai säilyttää työttömyysetuutensa. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana aktivointiin on ujututtunut entistä enemmän individualistisia painotuksia (Karjalainen 2011; Ylirönni 2019). Neoliberalismiin hyvin sopiva yksilöllisen yrittämisen ja itsevastuullisuuden korostaminen on osa tämän päivän aktivointia, ja osa nuorista näyttää omaksuneen eetoksen erittäin hyvin (Lähteenmaa 2011; Ikonen

& Nikunen 2019). Tosin nuorisotakuun sisällä on tämänkin suhteen sisäistä ristiriitaa: ideologiassa korostetaan yksilön vapautta ja oman elämän hallintaa; toimenpiteiden tasolla nuoria painostetaan tottelemaan ja pikemminkin hautamaan yksilölliset haaveensa ja suunnitelmansa (Haikkola 2019).

Nuorisotakuu on edelleen voimassa, vaikka pääministeri Sipilän hallitus leikkasi sen toteuttamiselta huomattavasti resursseja. Pääministeri Rinteen (12.12.2019 lähtien Marinin) hallitus on sitoutunut jatkamaan ja kehittämään nuorisotakuuta edelleen. Ainakin moniammatilliset matalan kynnyksen neuvontapaikat Ohjaamot ovat saaneet lisäresursseja (www.ohjaamo.fi). Nuorisotakuu voidaan hahmottaa osin omalakisiksi systeemikseen, vaikka se onkin osa laajempaa aktivointipolitiikkaa.

Nuorisotakuuseen sisältyy koulutuspakko alle 25-vuotiaille: jos henkilöllä ei ole toisen asteen koulutusta (lukiokoulutusta ei lasketa), häntä ohjataan suorittamaan toisen asteen tutkinto. Alle 25-vuotias ei saa työttömyysetuutta, jos hänellä ei ole ammatillista tai korkeakoulututkintoa tai jos hän ei yhteishaussa hae koulutukseen (ks. www.nuorisotakuu.fi). Hän voi saada työttömyysetuutta ilman kyseistä koulutusta vain, jos hän osallistuu aktivointitoimenpiteisiin. Silloinkin hänen on tilaisuuden tullen haettava koulutukseen. TE-toimistojen virkailijoilla on jossain määrin harkintavaltaa näiden säännösten soveltamisessa.

Tavoitteineen ja velvoitteineen nuorisotakuu tunkeutuu ohjausjärjestelmänä nuorten elämään ja minuuden kokemukseen (Lepänen 2014) ja aktivoitava nuori työtön on vain hauraasti autonominen (Juvonen 2015). Hänen autonomiaansa kyseenalaistetaan pakoin, sanktioin ja aktivointikeskusteluihin, joissa hänen oma tahtonsa usein sivutetaan (Juvonen 2015; Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017; Haikkola 2019; Krinivos 2019). Oman autonomiansa vaalimisen oikeuteen

1980-luvulla ja sen jälkeen syntynyt nuori sukupolvi on ainakin Suomessa kasvatettu ja sosiaalistettu. Autonomian loukkaukset voivat olla yksilöllisyyteen kasvaneille niin Y-sukupolven edustajille kuin milleniaaleillekin hämmäntävämpiä kuin autoritäärisempään kuriin kasvaneille (esim. Piispa 2018).

Etenkin nuoria työttömiä painostetaan nuorisotakuun piirissä toimenpiteisiin sanktioilla, jotka ilmenevät karensseina tietyiksi ajanjaksoiksi. Jos aktivoitumista ei tapahdu toivotulla tavalla, myös viimekätistä toimeentulotukea voidaan leikata 20–40 %. Nuorisotakuun myötä KELAn ja TE-toimistojen välistä yhteydenpitoa intensifioitiin nuorten työttömien tapauksessa niin, että myös määraikainen toimeentulotuen leikkaus nuorelta, joka ei suostu koulutukseen tai aktivointiin, tuli aiempaa todennäköisemmäksi (Kojo & Lähteenmaa 2010).

Nuorisotakuun virallisten tavoitteiden mukaan a) ”Nuorisotakuu edistää sijoittumista koulutukseen ja työmarkkinoille”, b) ”... estää työttömyyden pitkittymistä” ja c) ”... estää syrjäytymistä” (www.nuorisotakuu.fi). Kaksi ensimmäistä tavoitetta ovat suhteellisen yksiselitteisiä. Sen sijaan viimeinen, syrjäytymisen estämiseen liittyvä, on epäselvä. ”Syrjäytyminen” on merkitykseltään hämärä termi. Näin ollen myös ”syrjäytymisen” estäminen tai ehkäisy voi tarkoittaa mitä moninaisimpia asioita. Mitä kaikkea nuorisotakuulla oikeasti tavoitellaan, on osin epäselvää.

Nuorisotakuu on hallinnollinen kokonaisuus, jolla on konkreettisia vaikutuksia nuorten elämään. Se voidaan hahmottaa yhteiskuntajärjestelmän yhdeksi ulokkeeksi, jolla on konkreettisia seurauksia kohteidensa elämismaailmaan. Voidaan olettaa, että sen piirissä olevat kohteet, nuoret työttömät työnhakijat, voivat sekä toteuttaa itseään että törmätä sen rajoihin.

Työttömien aktivointi toimii nuorten

elämässä niin mahdollistajana kuin rajoittajanakin. Siksi ei ole mielekäästä hahmottaa sitä vain kahleena, kuten esimerkiksi Sakari Hänninen (2014) tekee. Monien tutkimusten mukaan joillekin työttömistä aktivointi voi olla on myös mahdollistaja. Sen avulla voidaan nousta masennuksesta, löytää kontakteja tai ammattiala, joka kiinnostaa (Kojo 2012, Brunila & Mertanen 2014: Lähteenmaa 2014; Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017; Elonen & Niemelä & Saloniemi 2017; Mäntyneva & Hiilamo 2018). Joillekin se on kahle, joillekin mahdollistaja.

Tämän artikkelin tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millainen on nuorten orientaatioiden kirjo nuorisotakuun aktivointitoimenpiteissä? Millaisia päämääriä ja toiveita heillä itsellään on aktivointiin liittyen?
2. Miten nuoret itse kokevat aktivointitoimenpiteiden mielekkyyden tai niiden puuttumisen?
3. Jos nuorilla on vaihtelevia odotuksia ja orientaatioita suhteessa aktivointitoimenpiteisiin, niin mitä nuorten odotusten toteutumismahdollisuudet ja toisaalta törmäykset järjestelmän sääntöihin kertovat nuorisotakuusta järjestelmän?

Nuorisotakuu mertnonilaisessa teoriakehyksessä

Artikkelin tulkintakehikkona on Robert Mertonin teoreettinen malli anomian synnystä (1949). Tässä artikkelissa yhteiskunnan sijaan kontekstiksi, ”järjestelmäksi”, rajataan vain nuorisotakuun luomat puitteet velvoitteineen ja mahdollisuuksineen. Suomessa Mertonin tulkintamallia on yritetty soveltaa työttömien tilanteen tulkintaan aiemminkin. Sakari Hännisen (2014) ohella Martti Siisiäinen (2014) on soveltanut mallia suoraan työttömien tilanteeseen problematisoimatta sen soveltuvuutta

tähän päivään, Siisiäinen (mt.) nimenomaan nuorten työttömien tilanteeseen.

Näissä kahdessa sovelluksessa on sama ongelma: se, että suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole sellaista laajalti jaettua käsitystä ”hyvästä elämästä” tai elämässä tavoiteltavista asioista, joita mallin soveltaminen edellyttäisi, ei varsinkaan nuorten parissa (vrt. Toivonen & Norasakkunkit & Uchida 2011; Maunu 2018). Kysymystä yhteiskunnassa yleisten ja laajalti sisäistettyjen tavoitteiden puuttumisesta ei voi sivuuttaa, jos pyrkii soveltamaan Mertonin anomia-tulkintamallia sellaisenaan tämän päivän Suomessa. Näin Hänninen ja Siisiäinen kuitenkin tekevät. Tässä artikkelissa toimitaan toisin, ja yhteisten tavoitteiden puuttuminen huomioidaan, vaikka se monimutkaistaakin tulkinnan tekoa.

Anomian synnyn taustoja ja logiikkaa etsiessään Robert Merton (1949) hahmottelee ensin yhteiskunnassa yleisesti tavoiteltavat, kansalaisten sisäistämät päämäärät (*ends*) ja sitten hyväksytyt keinot (*means*) tavoitella niitä. Näin syntyvän mallin yksi osa on niin sanottu mahdollisuusrakenne. Tässä rakenteessa eri ihmisillä on erilaiset mahdollisuudet käyttää hyväksytyjä keinoja yleisesti tavoiteltuihin päämääriin pyrkimiseen. Eri kansalaisilla on toisistaan poikkeavia pääomia koulutustautua korkealle tai hyödyntää lähtökohtiaan yleisesti hyväksytyjä päämääriä tavoitellakseen menestystä ja vaurautta. (Mt.)

Mertonin keskeisin oivallus kyseisessä anomian synty –teoretisoinnissa on se, että jotkut hyväksyvät ja toiset hylkäävät yleisesti hyväksytyt päämäärät. Tämä on yksi keskeinen jakolinja kansalaisten välillä heidän suhteessaan yhteiskuntaan. Tätä leikkaava jakolinja on se, miten suhtaudutaan yleisesti hyväksytyihin keinoihin. Jotkut yrittävät tavoitella päämääriä legitimein keinoin, toiset taas alkavat hyödyntää epälegitiimejä keinoja – esimerkiksi ryhtyvät tekemään rikoksia. On myös niitä, jotka hylkäävät sekä legitimit

		Keinot	
		+ hyväksyy	- hylkää
Yhteiskunnassa hyväksytyt päämäärät	+ hyväksyy	+/+ sopeutuminen	+/- innovointi
	- hylkää	-/+ ritualismi	-/- vetäytyminen
		+/- kapinointi	+/-

Kuvio 1. Mertonin tyypittely orientaatioista yhteiskunnassa.

keinot että yleisesti yhteiskunnassa tavoitellut päämäärät. He vetäytyvät – nykytermein ”syrjäytyvät”.

Näin syntyy nelikenttä, jossa ovat risiintiintaulukoituina kyseiset keinot (hyväksyy/hylkää-vaihtelulla) ja yleisesti tavoitellut päämäärät (hyväksyy/hylkää-vaihtelulla). Kapinointi (*rebell*) jää tässä mallissa nelikentän ulkopuolelle, omaksi ”ruudukseen”, koska kapinoija kyseenalaistaa ja pyrkii uudistamaan sekä keinoja että päämääriä. (Kuvio 1.)

Nuorisotakuun kontekstissa ei ole yleisesti hyväksytyjä päämääriä, joita kaikkien sen piirissä olevien olisi tavoiteltava. Kuten Haikkola (2019) toteaa, nuorisotakuun päämäärät ovat sisäisesti ristiriitaiset. Haikkolan, Näreen ja Lähteenmaan mukaan (2017) nuorisotakuussa sen omat keinot – niiden mukaan toimiminen – näyttävät olevan järjestelmän päämääriä (*means as ends*). Kunhan nuori aktivoitavana sopeutuu keinoihin, päämäärä on saavutettu. Muita selkeitä päämääriä ei ole. Sellaiseksi nuorisotakuun retoriikassa on esitetty vain ”syrjäytymisen ehkäisy”. Se on epämääräinen tavoite. Yksilön kohdalla ”syrjäytymisen ehkäisy” hajoaa tavoitteena monimerkityksellisyyteensä. Siitä, mitä ”syrjäytyminen” on, vallitsee erilaisia käsityksiä (esim. Helne 2002; Harrikari 2008).

Nuorisotakuussa legitiimit päämäärät

yksilöille ovat siis vaikeasti hahmottuvia. Selkeiden yksilöille asetettavien päämäärien puuttuminen tekee Mertonin tulkintamallin soveltamisen nuorisotakuuseen haastavaksi. Silti mertonilaista luokittelulogiikkaa – eli keinot ja päämäärät, niiden hyväksyminen versus hylkääminen – on perusteltua ainakin yrittää soveltaa. Yleisesti hyväksytyt päämäärät on mallin elementteinä korvattava nuorten omilla mahdollisilla päämäärillä. Tämä vaatii mallin muokkaamista osin uuteen uskoon.

Nuorisotakuun aktivointitoimenpiteet rinnastuvat Mertonin mallin legitiimeinä pidettyihin keinoihin tavoitella yleisesti hyväksytyjä päämääriä. Mutta nuorisotakuu ei ole mertonilaiseen tapaan epätasa-arvoinen ”mahdollisuusrakenne”. Pääsy keinoihin ei ole epätasaisesti jakautunutta, kuten Mertonin mahdollisuusrakenteessa, vaan päinvastoin: ”keinot” ovat pakollisia kaikille. Nuorisotakuu onkin eräänlainen mahdottomuusrakenne: toimenpiteisiin on vaikeata olla osallistumatta.

Kun mallia muokataan tällä tavoin, päästään tarkastelemaan, miten nuoret, joilla on aktivointikäytäntöihin astuessaan omia tavoitteitaan, saavat tukea tai tulevat torjutuiksi nuorisotakuun käytännöissä. Nuorten näille akseleille ”sijoittumista” – eli nuoren suhtautuminen nuorisotakuun aktivointikeinoihin

versus nuoren omat päämäärät aktivointinsa ja työllistymisensä suhteen tai tällaisten tavoitteiden puuttuminen – peilataan analyysin kuluessa Mertonin typologiaan. Analyysin lopuksi rakennetaan Mertonin mallin inspiroima, empiiriseen tarkasteluun pohjautuva nuorten työttömien nuorisotakuussa orientoitumisen ideaalityypittely.

Keinoihin suhtautumisten ja päämäärien kirjat sekä niiden luokittelun periaatteet

Tässä artikkelissa hyödynnettäviä aineistocorpuksia on kaksi. Ensimmäisessä, vuonna 2009 nuorille työttömille tai työttömyyttä joskus kokeneille alle 30-vuotiaille tekemässäni internet- kyselyssä aktivointi nousi voimakkaasti esille avovastauksissa. Suunnittelin ja toteutin kyselyn osana Work-Preca-tutkimusprojektia. Internet-lomakkeessa oli strukturoituja kysymyksiä niin sanottuihin päätöksiin, työttömyyteen ja muuttohalukkuuteen liittyen. Kyselyn linkki oli työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivustolla (silloisella MOL.fi- sivustolla) kolmen viikon ajan huhtikuussa 2009. Saatteessa pyydettiin vastaajiksi ”työttömiä tai työttömyyttä kokeneita 16–29-vuotiaita.” Vastaajajoukko on niin valtakunnallisesti kuin koulutustaustansakin puolesta laaja. Edustavasta otoksesta ei ole kyse. Keruuajankohdanta oli voimassa nuorten yhteiskuntatakuu, joka oli käytännössä aktivointitoimenpiteinen ja sanktioineen hyvin lähellä nuorisotakuuta.

Avokysymys, jonka antia tässä hyödynnetään, kuului: ”Kuvaile arkipäivääsi työttömänä. Voit myös kertoa, mitä ajattelet ja tunnet.” Vastauksista jotkut olivat yhden tai kahden sanan ”tokaisuja”, toiset taas pitkiä ja vuo-laita kuvauksia. Aktivoinnin eri osa-alueita

tai muotoja nostettiin esiin 58 vastauksessa 488:sta. Vastauksissa, joissa aktivointikäytäntöihin viitattiin tai joissa niitä kuvailtiin, sävy oli pääosin kriittinen. tosin joukossa oli myös myönteisiä ja neutraaleja kommentteja. Tätä 58 avovastauksen aineistoa olen analysoinut numeraalisesta spss-tiedostosta erillisenä tekstitiedostona käyttäen atlas-ti.-ohjelmaa.

Olen rajannut mukaan kaikkia aktivoinnin osa-alueita käsittelevät vastaukset: ne, joissa mainitaan ”työkkäri” tai TE-toimisto sekä ne, joissa viitataan (palkattomiin) työharjoitteluihin, työkokeiluihin, työpajoihin tai kursseihin, joille TE-toimistoista työttömiä ohjataan, tai ”aktivointisysteemiin” kaikkineen. Olen eritellyt kustakin vastauksesta epämuodolliset arviot kyseisen aktivoinnin muodosta tai tyylistä akselille myönteinen-neutraali-kielteinen. Olen välillä joutunut punnitsemaan, kuinka kielteisestä tai myönteisestä arviosta on kyse.

Esimerkiksi kommentin ”Te-toimistot pitäisi räjäyttää” sijoitan akselilla kielteiseksi arvioksi, kun taas kommentin ”TE-toimistosta sain apua” myönteiseksi arvioksi. Kommentin ”sitten olin aktivoitavana” sijoitan kategoriaan ”neutraali”. Koska kyse ei ole edustavasta otoksesta ja avovastauksia antoi vain osa vastaajista, lukumäärät eivät sinällään kerro vielä mitään. Se, että niin TE-toimistojen palveluista, aktivointikursseista, työpajoista kuin työharjoitteluistakin tuli kielteisiä, neutraaleja ja myönteisiä kommentteja, kertoo jotain kaikista näistä. Joko aktivointitoimenpiteiden taso vaihtelee rajusti tai sitten eri ihmiset odottavat niiltä eri asioita: siksi osa vastaajista on tyytyväisiä, osa hyvin tyytymättömiä.

Toinen aineisto-corpus koostuu yhdeksästätoista 18–29-vuotiaan nuoren kvalitatiivisesta haastattelusta nuorten aktivointia koskevassa tutkimusprojektissa². Nämä nuoret tavoitin tietystä aktivointitoimenpiteestä, kulttuurialan työpajalta Pirkanmaalta vuonna 2013 sekä yhdestä pääkaupunkiseudun Ohjaamosta vuon-

na 2016. Jälkimmäiset haastateltavat tavoitin tilanteesta, jossa he olivat tulleet kysymään neuvoja tai tekemään niin sanottuja aktivointi- tai työllistymissuunnitelmiaan. Molemmissa paikoissa tein myös kevyttä havainnointia. Kulttuuripainotteisen työpajan nuorista kahta haastattelin yksin, viittä nuorta kahdessa eri ryhmähaastattelussa ja yhtä internetin kautta. Ohjaamon nuorten haastattelut olivat yksilöhaastatteluja; niistä kahdeksan nauhoitettiin ja kolmesta tein muistiinpanot käsin. Yksilöhaastattelut kestivät keskimäärin vajaan tunnin kukin. Haastattelut työpajalla olivat noin puolentoista tunnin mittaisia. Kaikki nauhoitetut haastattelut on litteroitu sanasta sanaan.

Haastatteluissa kartoitin nuoren ajatuksia ja kokemuksia aktivointitoimenpiteistä ja koko aktivoinnin kaaresta aina TE-toimistossa asioinnista kursseihin, työtarjouksiin ja työpajoihin sekä kokemuksiin työharjoittelusta. Lisäksi nuorella oli mahdollisuus pohtia aktivointisysteemiä ylipäätään. Myös lähitulevaisuuden suunnitelmat, mahdolliset ammattihaaveet sekä koulutustausta ja mahdollinen työhistoria olivat teemoina. Terveys- ja mielenterveysongelmista en kysynyt erikseen, mutta muutamissa haastatteluissa nuoret itse ottivat niitä esiin – niin fyysisiin sairauksiin kuin mielenterveysongelmiin liittyviä asioita. Kerroin nuorille tutkimuksen tavoitteet. Heidän anonymiteettinsä turvaamiseksi pyysin heitä esiintymään vain etunimillään tai keksityillä nimillä. Heidän sukunimensä eivät tulleet tietooni, elleivät he sitä erikseen itse halunneet.

Kvalitatiivisia haastatteluja olen analysoinut teoriaohjautuvasti, taustana Robert Mertonin jaottelu, jonka mukaan järjestelmän ”keinoihin” (*means*) ja toisaalta ”päämääriin” (*ends*) voidaan suhtautua vaihtelevilla tavoilla. Nuoret itse eivät ole määritelleet toimenpiteitä sen mukaan, uhkaavatko ne

heidän ”toimijuuttaan” tai ”autonomiaansa”. Tällaisia termejä eivät ihmiset yleensä käytä arkipuheessaan. Mutta jos nuori on puhunut esimerkiksi siitä, kuinka jokin toimenpide ”rupesi ahdistamaan niin, että oli lähdettävä kesken pois”, niin olen tulkinnut, että nuori on kokenut toimijuutensa uhatuksi.

Keinoihin eli aktivointitoimenpiteisiin suhtautumisen luokittelu oli ongelmatonta: myönteinen, kielteinen tai välinpitämätön asenne nousivat eroteltavina esiin. Analysoidessani nuorten ”suhtautumista päämääriin” en löytänyt mitään selkeää suhteessa nuorisotakuun virallisiin tavoitteisiin. Nuorisotakuun tavoitteet ovatkin niin hämävät, että ei ole mielekäästä etsiä aineistosta suhtautumista niihin.

Kun aloin etsiä nuorten omia päämääriä tai niiden puuttumista aineistosta, hahmottui ”päämääriin” liittyvä akseli. Joillain nuorilla oli omia päämääriään aktivoinnin suhteen, ja jotkut puolestaan etsivät aktiivisesti ammatillisia tai koulutuksellisia päämääriään nuorisotakuun piirissä – jotain, ”mikä kiinnostaisi.” Kolmantena ryhmänä tässä suhteessa olivat nuoret, jotka olivat välinpitämättömiä niin järjestelmän kuin omienkin päämääriensä suhteen. Heillä ei ollut uraan tai opiskeluun liittyviä päämääriä tai he eivät ainakaan puhuneet niistä.

Tämä karkea jako kolmeen suhteessa omiin päämääriin aktivoinneissa on hyvin lähellä Noora Elosen, Jukka Niemelän ja Antti Saloniemen (2017) johtopäätöstä liittyen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien orientaatioihin. He hahmottavat kolmenlaisia tapoja orientoitua kuntouttavassa työtoiminnassa: orientaatio harrastuksiin, työelämään tai aktivointitoimenpiteissä jatkamiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa on mukana monen ikäisiä (ks. mt. sekä Mäntyneva 2011). Tämä päämäärien hajonnan samankaranteisuus nuorilla aktivoitavilla sekä kuntouttavassa työtoiminnassa olijoilla näyttää

kertovan siitä, että suhtautumisessa aktivoituminen päämääriin nuoret eivät suuresti poikkea muista aktivoitavista. Tarkempi analyysi tuo esiin muutamia ehkä juuri nuorille ominaisia vivahteita asiassa.

Olen tutkinut ja luokitellut kvalitatiivisia haastatteluja teoriaohjautuvalla sisällön analyysillä (ks. Kiilakoski & Honkatukia & Huttunen 2018; Tuomi & Sarajarvi 2004). Olen koonnut tutkimuskysymysteni kannalta relevantit puheenpäättökätket luokiksi, joita eri tavoin yhdistelemällä, purkamalla ja taas kokoamalla on hahmottunut kuva yhtäältä aktivoitumisen keinoihin suhtautumisesta ja toisaalta nuorten itse aktivoitumisen asettamista päämääristä. Tämän vaiheen olen jälkeen mertonilaisen mallin mukaan tehnyt ristiintaulukointikokeiluja näistä kahdesta orientaatiotyypistä: keinoihin suhtautumisesta ja toisaalta nuorten päämääristä. Näistä yhdistelmistä olen kokeilujen ja pohdinnan jälkeen muodostanut ideaalityyppisiä.

En ole tyytellyt itse nuoria vaan heidän orientaatioitaan. Tällöin yksi ja sama nuori on voinut edustaa kahta tai kolmeakin eri orientaatiotyyppiä aktivoitumisenpiteissä olemisensä eri vaiheissa. Ei kuitenkaan useampaa kuin yhtä orientaatiota kerrallaan; orientaatiotyypit eivät siis ole päällekkäisiä. Näin rakennettu typologia tuo esiin sen, millaiset orientaatiot ovat mahdollisia, mitkä mahdollisuuksia nuorisotakuun järjestelmän piirissä.

Nuorten työttömien suhtautuminen toimenpiteisiin ja kokemuksiin niistä

Avovastauksissa kysymykseen ”Kuvaile arkipäivääsi työttömänä. Voit myös kertoa, mitä ajattelet ja tunnet” 58 nuorta kommentoi tai sivusi aktivoivan työvoimapolitiikan roolia elämässään. Eniten he kommentoivat TE-

toimistoja, useimmiten kielteisesti. Kielteisen kommentoinnin aiheena oli muun muassa se, että ”TE-toimistoissa ei ymmärretä akateemisen työttömän ongelmia”, ”TE-toimistossa syyllistetään” tai ”Sieltä ei ikinä saa mitään apua”. Myönteisissä kommentoissa todettiin esimerkiksi, että ”Sain TE-toimistosta apua.” Työhön valmennusta eli palkattomia työharjoitteluja (joita nykyään kutsutaan työkokemuksiksi) kommentoitaessa tuli esiin näkemyksiä sekä sen hyödyllisyydestä että hyödyttömyydestä. Työharjoittelu ja -kokeilu olivat joitain heidän kokemuksensa mukaan auttaneet, toiset taas olivat kokeneet ne esimerkiksi ”nöyryyttäviksi”. Niitä koskevassa kritiikissä toistui kaksi seikkaa: niistä saatava huono korvaus (”työn tekeminen ilman palkkaa”) ja se, että ”niihin osallistumalla ei kuitenkaan saa vakituksia töitä”. Jälkimmäinen arvio pitää paikkansa myös useiden tutkimusten perusteella (esim. Julkunen 1998; Ylirönni 2019).

TE-toimistoissa asiointi voidaan kokea usealla eri tavalla. Näissä avovastauksissa korostuivat enemmän kielteiset kuin myönteiset kokemukset, mutta hajonta myös työhönvalmennuksiin ja työharjoitteluihin (eli nykytermein: työkokemuksiin) suhtautumisessa kertoo siitä, että aktivoitumisenpiteet voidaan kokea vaihtelevasti. Palvelun taso eri TE-toimistoissa voi olla kirjavaa, samoin työhönvalmennuskursseja ja työkokemuksia voi olla monenlaisia mielekkyyden suhteen. Silti myös asiakkaiden, tässä tapauksessa nuorten, lähtökohtaisissa suhtautumistavoissa TE-toimistoissa asiointiin näyttäisi olevan eroja. Tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden kirjoja ja sen taustoja ei selitä kokonaan ”palvelun” vaihteleva taso.

Aktivoitumisenpiteisiin mennään vaihtelevin odotuksin. Avovastauksissa tulee esiin se, että jotkut haluaisivat ennen kaikkea vakituista työpaikkaa aktivoitumisen avulla, kun toiset tyytyvät vaikkapa palkattomiin harjoitteluihin oppimis- ja kokeilumielessä. Joitakin loukkaa kaikki pakottaminen ja velvoitta-

minen, joka liittyy työmarkkinatuen saamiseen, toisia tämä ei näytä häiritsevän. Jotkut kokevat työpajoille osallistumisen auttaneen itseään, toiset taas ovat kokeneet työpajat turhauttavana. Sen sijaan työllistettävyyden ylläpito- tai parantamiskursseihin lähes kaikki, jotka ne mainitsevat, suhtautuvat kielteisesti.

Kuva erilaisista aktivointien kokemisen tavoista syvenee kvalitatiivisten haastattelujen analyysissa. Sekä itse aktivointitoimenpiteiden koetussa tasossa että niihin kohdistuvissa odotuksissa on eroja. Odotukset kietoutuvat siihen, millaisia päämääriä niihin osallistuvilla nuorilla on jo ennen aktivointiin astumista. Toimenpiteistä, joihin nuori osallistuu, neuvotellaan nuoren kanssa niin sanotun aktivointisuunnitelman laadinnan yhteydessä. (nykytermein työllistymissuunnitelman, poikkeustapauksissa aktivointisuunnitelman laatiminen). Neuvottelut eivät ole kahden tasa-arvoisen neuvottelukumppanin välisiä (Haikkola 2019), kuten eivät viranomaisen ja kansalaisen käymät ”sopimusneuvottelut” ole ylipäättäänkään (Rantala & Sulkunen 2007; Muller & Wolff 2015). Se, että toisella osapuolella on mahdollisuus langettaa sanktioita, tekee niin sanotusta neuvottelusta, myös nuorten kokemuksen mukaan, hämmentävän (Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017).

Työttömät nuoret olettavat usein, että jos viranomaisen mielestä ”sopiva” toimenpide, kuten kurssi tai työpaja, löytyy, niin sille on mentävä tai muuten voi menettää työttömyyskorvauksensa. Kuten yksi nuori kertoo:

Joo, edellisenä keväänä kirjoitin [ylioppilaaksi], eli 2012. Ja sitten olin ollut siinä työttömänä ja jouduin juokseen työkkäriissä tosi usein ja sitte vuodenvaihteen jälkeen sieltä sanottiin, että tässä ois tämmönen mahdollisuus mennä tällaselle nuorten uravalmennuskurssille, ja sit mä olin niin, että ”mahollisuus?”, eli mä en voi kieltäytyä tästä. (Nuori 1, työpajan haastattelut.)

Karenssin saamisen perusteet ovat epäselviä nuorille työttömille. Se ei ole ihme, sillä niissä on TE-toimistokohtaista vaihtelua. Perusteetkaan eivät ole aina yksiselitteisiä. Joskus ne ovat periaatteessa eksplisiittisiä, mutta silti ne voidaan käsittää väärin. Tällöin nuori työtön voi rikkoa normeja tietämättään ja sanktion saaden. Sitä, ettei nuori työtön tajua TE-toimistossa työllistymis- tai aktivointisuunnitelman laadinnan yhteydessä sovitun asian tiukkaa velvoittavuutta, tapahtuu paljon (Luukkanen 2017).

Kaikkee ihme säätöä papereitten kanssa, että se on vaan... varsinkin kun ei tiedä oikeen, tuntuu että ei tiedä tarpeeksi noista kaikista työkkärihomista ja miten tää juttu toimii, niin sit alkaakin pelottaa (...) oonkohan mä tehny nyt taas jotain väärin, että hitsi, mistäköhän mä saan ruokarahat ens kuulle. (Nuori 1, työpajan haastattelut.)

Jos nuori työtön ei hyväksy hänelle tarjottuja aktivointikeinoja vaan kieltäytyy niistä, hän saa karenssia. Tällöin hän tulee vetäytyneeksi nuorisotakuun toimenpiteiden ja aktivointisysteemin piiristä: joko kokonaan tai vähintään karenssin ajaksi eli kahdeksi kuukaudeksi. Tämä ”vetäytyminen” voi tapahtua joko tarkoituksella tai vahingossa. Näennäinen vetäytyminen järjestelmästä voi tapahtua esimerkiksi väärinkäsityksen vuoksi: nuori ei ole tajunnut, että TE-toimistossa käydyssä neuvottelussa hän on sitovasti sopinut jotakin. Väärinkäsityksiä velvoittavuuteen liittyen tapahtuu TE-toimistojen aktivointikeskusteluissa paljon (Luukkonen 2017). Nuorella voi edelleen olla päämääriä, joko aktivointisuunnitelman mukaisia tai siitä poikkeavia, mutta hän putoaa järjestelmän ulkopuolelle (puoli)vahingossa ja saa sanktion eli karenssia. Poikkileikkaustarkastelussa, esimerkiksi OECD:n tilastoinnissa hän näyttää olevan NEET (*neither in employment, education or training*). Karenssin jälkeen hän voi palata tai olla palaamatta toimenpiteiden piiriin. Molempia tapahtuu (ks. Westerlund 2016).

Nuorisotakuun keinoihin sopeutuminen on mahdollista, jos ymmärtää säännöt ja noudattaa niitä. Silloin nuori ymmärtää ja hyväksyy toimenpiteet (esim. aktivointeihin osallistuminen) tai opiskelupaikan haun sellaisina kuin ne on neuvottelussa TE-toimiston virkailijan kanssa sovittu. Tarkemmin katsottuna toimenpiteet näennäisesti hyväksyvät jakautuvat vähintään kolmeen ryhmään. Osa hyväksyy keinot niin, että ne ovat omienkin tavoitteiden mukaisia. Nuori esimerkiksi etsii itselleen sopivaa alaa ja kiinnostuksen kohteita. Tällainen nuori *sopeutuu* – ainakin jonkin aikaa – aidosti nuorisotakuun toimenpiteisiin ja voi hyötyä niistä. Tämä on nuorisotakuun käytäntöihin sopeutumista optimaalisella tavalla – aivan kuin Mertonin mallin kansalaisen yhteiskuntaan sopeutuminen. Esimerkkinä sopeutujasta on nuori, joka Ohjaamossa on juuri saanut aktivoitumishdotuksen – opiskelun ammattikoulussa tietylle alalle – ja hyväksyy sen.

Mä kokeilen nyt sitten sitä eläintenhoitajan hommaa... jos vaikka se rupeis kiinnostamaan. (Nuori 2, ohjaamon haastattelut.)

Sen sijaan nuori, jolla on jo selvät päämäärät uransa tai opiskelunsa suhteen, mutta on päättynyt aktivointitoimenpiteisiin esimerkiksi niin sanottua välivuotta viettäessään tai armeijaan menoa odotellessaan, saattaa osallistua aktivointitoimenpiteisiin vastentahtoisesti, vain saadakseen työttömyysetuutensa. Aktivointitoimenpiteisiin päätyy paljon myös nuoria, joilla on jo ammattitutkinto, mutta ei töitä. Myös tällainen nuori on usein tyytymätön aktivointitoimenpiteisiin, jotka eivät aidosti edistä työllistymistä. Mertonin luokittelussa ritualismia on se, että hyväksytään systeemin keinot, mutta ei sen päämääriä. Mukana ikään kuin raahaudutaan tai keinojen noudattamiseen päädytään sen enempää päämääriä ajattelematta. Vastentahtoinen aktivointitoimenpiteissä

mukana olo liittyy aineistossani ennen kaikkea sanktioiden välttämiseen: mukana ollaan vain tukien saamisen vuoksi.

Just se, että istuu siellä [TE-toimistosta ”välitetyllä”, yksityisen tahon järjestämällä] kursseilla, ja vaan niinku, siel on silleen että mut pakotetaan tähän, musta ois paljon enemmän hyötyä jossain ihan oikeassa duunissa, ja niinku haluisin valmistatua pääsykokeisiin mutta en saa – tai siis ainakaan ei pysty kokopäiväisesti tekeen sitä [pääsykokeisiin valmistautumista] ku on sidottu johonkin toimintaan, niinku. (Nuori 3, työpajan haastattelut)

Osa aktivointitoimenpiteissä olevista nuorista noudattaa ritualistista strategiaa: hyväksytään systeemin keinot, mutta nekin vain sanktioiden pelossa, ja päämääriä eli työelämään integroitumista ei edes ajatella, ainakaan toistaiseksi.

Myös luova aktivointitoimenpiteiden omaan orientaatioon soveltaminen nuorisotakuun sisällä on mahdollista. Se on keinoihin sopeutumisen kolmas tyyppi. Siinä ollaan mukana toimenpiteissä, mutta omilla ehdoilla. Siitä on muutama esimerkki aineistossa. Tätä luovaa aktivointitoimenpiteiden valikoimista omia intressejä palveleviksi – luovimista – näyttävät harjoittavan lähinnä sellaiset nuoret aikuiset, joilla on jo kokemusta aktivointijärjestelmästä. Luovimista voi soveltaa kuitenkin vain ajoittain. TE-toimistossa ei hyväksytä sitä, että nuori työtön menisi toistuvasti, yhä uudestaan, vaikkapa samaan työpajaan.

Taidepainotteisessa pirkanmaalaisessa työpajassa oli nuoria, jotka olivat halunneet nimenomaan sinne. Tämä halu oli liittynyt ennen kaikkea oman itsen kehittämiseen, ei niinkään työmarkkinavalmiuksien hankkimiseen.

(...) Kyl mä mietin [tiettyyn aktivointiin menemistä] siltä kannalta, mikä veisi mua eteenpäin, kuuntelen sitä omaa... semmosta, niinku... (Nuori 4, työpajan haastattelut.)

Muutama nuori oli joutunut vaatimalla vaatimaan kyseiselle työpajalle pääsyä. Tällainen vaatiminen oli ollut lievää sääntöjen rajojen koettelua – mutta ei kapinointia mertonilaisessa mielessä. Se ei ollut mahdollista.

Mä oli jo hommannut tän paikan [nuori oli tullut hyväksytyksi osallistujaksi pajan toimesta], se virkailija sano että ”ihanaa, että olet ollut aktiivinen itse, mutta me ei voida päästää sua tommoseen koska niinku, se ei sopis tähän aktivointisuunnitelmaan”. Mä jouduin sanomaan niille suoraan, että jos ette niin mä en mee yhtään mihinkään, mihin te mua pistätte. Sit ne sano että ”no, näillä ja näillä ehdoilla pääset sinne.” (Nuori 5, työpajan haastattelut.)

Innovatiivisuutta voi siis käyttää ”luovimiseen”, jos osaa. Luoviminen on sitä, että valikoi mahdollisuuksien rajoissa vain niihin aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen, joiden kokee kehittävän itseään tai olevan muuten mieluisia – esimerkiksi niin, että kyseiset toimenpiteet kytkeytyvät asioihin, joita joka tapauksessa harrastaa vapaaehtoisesti. Se on aktivointitoimenpiteiden hyödyntämistä itse harkitulla, itselle mielekkäällä tavalla.

Ainakin osa vetäytyjistä näyttää tämän aineiston perusteella olevan niitä, jotka muutoin ovat mukana korvausten vuoksi, mutta saavat tarpeekseen joistakin aktivoinnin keinoista ja pudottautuvat pois joksikin ajaksi. Heistä monet palaavat toimenpiteisiin saadakseen taas työttömyyskorvausta. Näitä aktivoinneista pois pudottautuvia ja sitten taas niihin palaavia on nuorten työttömien joukossa paljon rekisteriaineistoihin perustuvan tutkimuksen (Westerlund 2016) valossa. He näyttävät tavallaan vuorottelevan ritualismin ja vetäytymisen välillä.

Nuoria, jotka välillä olivat poistuneet toimenpiteistä karenssia saaden, mutta niihin myöhemmin palaten, oli myös haastatteleminen joukossa.

Olin ns. työharjoittelussa sellasessa...(…) sinne tuodaan ja siellä myydään vaatteita, se on niinku XX:n kirppari. (...) sitten mä olin siellä ja ei siellä tapahtunut mitään. Siellä oltiin niinku päivät...se oli niinku vankilaan verrattavissa. Siellä oli viiskymppinen nainen joka oli kanssa siellä ja se sano mulle, että tämä on kamalin paikka jossa hän on ikinä ollut. (...) siel ei saanu istua sen 8n tunnin aikana paitsi taukotilassa.... (...) mitä järkee seisottaa ihmisiä sellasessa tilassa missä ei oo asiakkaita? (...) niin sitte, en mä voinu jäädä sinne, tai mulle tota sillon ...niin, rupesin vähän sairastelemaan...” (Nuori 6, työpajan haastattelut)

Nuori kertoi, että hänellä on tietty, muun muassa stressistä aika ajoin paheneva krooninen sairaus. Hänen kertomansa mukaan se aktivoitui pahemmaksi, eikä hän tullut ilmoittaneeksi työpaikalle tai TE-toimistoon, että oireet olivat taas pahentuneet, minkä vuoksi hän ei ollut voinut tulla töihin. Näin hän kuvaili itse:

(...) mulle pärähti karenssit siitä, sitten mä elin sossun rahoilla ... ja sitten taas, että ”No mä, no vitsi, mä meen kouluavustamaan [työ, jota tarjottiin työharjoitteluna] että sehän on hyvä juttu.” (Nuori 6, työpajan haastattelut.)

Yksittäinen nuori voi siis soveltaa tai edustaa montaa eri orientaatioita työttömyysuransa varrella, ja hänen omat päämääränsä aktivointien suhteen sekä suhteessa työmarkkinoihin voivat muuttua. Esimerkiksi edellä siteerattu nuori pyrki kerta toisensa jälkeen yliopistoon, alalle, jolle on vaikea päästä opiskelemaan. Siksikin hänen suhteensa aktivointitoimenpiteisiin oli ritualistinen: hän tarvitsi korvauksen eläkkeeseen sillä, mutta oli valmis alempaankin elintason, jos aktivointitoimenpiteet olivat liian nöyryyttäviä. Tällöin hän noudatti jonkin aikaa vetäytymisorientaatiota.

Toimenpiteistä vetäytymiseen voi päätyä myös vahingossa. Toinen nuori kertoi, miten päätyi työttömän työnhakijan ja työttömyyskorvauksen saajan roolista ”sossun luukulle” vahingossa.

(...) mä laitoin sinne [TE-toimistoon] selvityspyynnöks, että ”anteeks, se oli jo loppunut se haku” [työpaikkaan, johon oli kehoitettu hakemaan] että pliis, määrätäkää mulle joku seuraava työpaikka, mitä mä haen (...) tää oli inhimmillinen erehdys että mä unohdin sen vaan – eipä sieltä mitään vastausta tullut, vaan sitten olin karensissa. (Nuori 1, työpajan haastattelut.)

On paljon nuoria, jotka niin sanotusti pyörivät aktivointi–sanktiot–keskeytetty–aktivointitoimenpide–sanktiot–pyörässä uudelleen ja uudelleen (ks. Westerlund 2016). Osa heistä päätyy toimenpiteistä vetäytymiseen aina välillä, jos tarjottavat aktivointitoimenpiteet ovat liian nöyryyttäviä, omaa autonomiaa ja toimijuutta uhkaaviksi koettuja. Osa päätyy vetäytymään, toviksi ainakin, vahingossa, kuten edeltävässä esimerkissä tapahtui.

Kapinointi ja innovointi ovat mahdolluuksia, luoviminen ei

Nuorten työttömien orientaatiot heidän toimiessaan nuorisotakuun kontekstin sisällä vaihtelevat sen suhteen, millaisia päämääriä nuoret itse asettavat itselleen. Osa pyrkii suuntautumaan työelämään aktivointitoimenpiteiden avulla. He ovat mertonilaisessa katsannossa *sopeutujia*. Osa pyrkii siirtymään aktivoinnista toiseen. Heitä voi luonnehtia

ritualisteiksi: ritualisti Mertonin luokittelussa hyväksyy keinot, mutta ei välitä päämääristä. Elonen, Niemelä ja Saloniemi ovat löytäneet samantyyppisiä orientaatioita pitkäaikaistyöttömien parista (Elonen & Niemelä & Saloniemi 2017; myös Ylistö 2015). Aktivoinnista toiseen ja kolmanteen siirtyvistä osa näyttää heidänkin aineistossaan noudattavan ritualistista strategiaa: hyväksyy aktivoinnin keinot tasolla ”tämä on parempi kuin ei mitään”, eikä aseta itselleen sen suurempia päämääriä.

Nuorisotakuun piirissä osalla ritualistista orientaatiota noudattavista on intressinä ennen kaikkea saada työttömyysetuutensa osallistamalla aktivointeihin. Aktivointitoimenpiteistä he kuitenkin vetäytyvät, jos kokevat ne liian ahdistaviksi. Kolmas orientaatio, joka voi näyttää ritualismilta, mutta ei olekaan aivan sitä, on innovatiivinen rajatuissa puitteissa, mutta ei kapinallinen systeemiä uudistavalla tavalla. Kutsun sitä luovimiseksi: aktivointitoimenpiteiden ”saaristossa” luovitaan etsien ja valikoiden omia tavoitteita tukevia käytänteitä, muutakin kuin vain työttömyysetuuksia. Luovittaessa aktivointitoimenpiteitä käytetään omien ”sisäisten” tavoitteiden, kuten oman harrastuksen, mielenkiinnon tai mielenterveyden tukemiseen. Luovijat käyttävät aktivointitoimenpiteitä luovasti, omien henkisten kasvutavoitteidensa tukemiseen. ”Täällä musta tuli taas ihminen”, tiivistää

		Keinot	
		+ hyväksyy	- hylkää
Omat päämäärät aktivoinneissa työllistymiseen liittyen	+ on päämäärä	+/ sopeutuminen	(mahdoton)
	- ei ole päämäärää	-/ ritualismi	-/ vetäytyminen
	* on päämäärä, mutta ei työllistymiseen liittyen	*/(luoviminen	(mahdoton)

Kuvio 2. Nuorten orientaatiot nuorisotakuun kontekstissa

yksi kulttuuripainotteisen työpajan nuorista pajan merkityksen itselleen.

Tämä toimenpiteiden sisällä pysyttävyyttä rajatusti innovatiivinen orientaatio, luoviminen, on kiintoisassa suhteessa Elosen, Niemelän ja Salonien (2017) kuntouttavassa työtoiminnassa olevien pitkäaikaistyöttömien parista löytämään tyyppiin: siihen, jolle elämässä muut asiat, kuten vaikkapa intohimoiset harrastukset, ovat tärkeämpiä kuin työllistyminen. Luoviminen-orientaatiotyyppissä on samoja ominaisuuksia, mutta lisäpiirteellä. Luovija käyttää aktivointitoimenpiteitä omaa tärkeäksi kokemaansa harrastustaan tai kasvutavoitettaan tukemaan. Osa haastattelemistani nuorista orientoituu taidepainotteiseen toimenpiteeseen ”ilmaisenä terapiana”. Taiteen teko on terapeutista, ja nuoret kulttuuripainotteisella pajalla puhuvat asiasta eksplisiittisesti.

Nuorisotakuun muodostamassa rakenteessa, jossa on taivuttava moniin pakkoihin, ei ole helppoa säilyttää autonomisuuden ja omaehtoisen toimijuuden kokemusta (vrt. Juvonen 2015; Kokkonen & Närhi & Matthies 2016). Löytyykö nuorilta työttömiltä oman autonomian säilyttämiseen kietoutuvia orientaatioita, jotka ovat mahdottomia toteuttaa nuorisotakuun puitteissa? Jos löytyy, niin mitä se kertoo itse nuorisotakuujärjestelmästä? Järjestelmään näyttää tyypillisesti luonteensa ja rajansa silloin, kun näihin rajoihin törmätään ja kun niitä yritetään rikkoa.

Mertonin luokittelun tyytit ”*kapinointi*” ja ”*innovointi*” ovat sellaisinaan mahdottomia nuorisotakuun sisällä. Ne ovat mahdottomia järjestelmässä, josta joutuu täysin ulos, jos kyseenalaistaa virallisesti hyväksytyt keinot toimia siinä. Julkisuudessa esillä ollut ”ideologisesti työtön” -tapaus on tästä hyvä esimerkki. (*Hel-singin Sanomat* 13.10.2017.) Nuori kirjailija Ossi Nyman kertoi julkisuudessa, että hän on kirjoittanut kirjaa työttömyyskorvauksella eläen, etsimättä muita töitä ja vältellen ”tur-

hia” aktivointitoimenpiteitä. Hän sai julkisen tuomion: tuomitsijoita oli poliitikoista mediaan, presidentistä kansalaisfoorumeihin ja TE-viranomaiset uhkasivat häntä julkisuudessa karensilla. Nyman, valtakunnan virallinen ”ideologinen työtön”, sanoi ääneen sen, mihin moni työtön pyrkii: tekemään jotain itse järkeväksi katsomaansa työttömyyskorvauksella eläessään. Näin ei saa tehdä tai ainakaan sitä ei saa sanoa ääneen (Ylirönni 2019). Tapaus toi selvästi esiin aktivointisysteemin keinojen – joko aidon tai näennäisen – hyväksymisen tärkeyden, jopa pyhyyden: keinoja ei saa kyseenalaistaa tai joutuu ulos ”systeemistä” työttömyysetuutensa menettäen.

Mertonin typologian luova hyödyntäminen auttaa hyvin jäsentämään mahdollista ja myös mahdottomaksi tehtyä toimintaa nuorisotakuun piirissä. Tässä tarkastelussa valkeenee, miten aktivoinnin keinojen torjuminen sysää nuoren työttömän ulos järjestelmästä hyvin totaalisesti. Erik Allardt (2003) on kannustanut nykysosiologeja luovaan Mertonin teoretisointien soveltamiseen huomioiden sen, että malli ei sellaisenaan toimi tämän päivän yhteiskunnassa. Allardtin kehotuksen mukaisesti Mertonin mallia on tässä artikkelissa muokattu ottaen huomioon maailman muuttuminen niin, että ”suhtautuminen yleisesti hyväksytyihin päämääriin” -akseli on muutettu ”omat päämäärät” -akseliksi.

Järjestelmän joustamattomuus (ja jouston mahdollisuus)

Mertonlaisittain inspiroitunut analyysi nuorisotakuun järjestelmään sopeutumisesta paljastaa myös itse järjestelmästä olennaisten asian: sen, millaiset orientaatiot sen puitteissa ovat mahdottomia ja missä kohdassa järjestelmää luovuudelle tulee seinä vastaan. Tarkasteltavan avulla saadaan näkyviin ”systeemiin” sopeutumisen tyyppisiä, mutta myös kysei-

sen systeemin rajoja. Tilastojen mukaan että nuorisotakuujärjestelmän ulkopuolelle jää tai siitä tippuu Suomessa arviolta noin 30 000 nuorta (OECD:n arvio vuonna 2017). Nämä nuoret eivät aloita aktiivoinneissa – tai jos ovat aloittaneet, niin he keskeyttävät. He eivät ole työssä, vanhempainvapaalla, opiskelemissa, varusmiespalveluksessa tai työkyvyttömiksi todettuja. Osa heistä on tippunut, osa tiputautunut pois toimenpiteistä. Heistä tiedetään hyvin vähän (ks. Westerlund 2016). Tässä tarkastelussa on päästy sen jäljille, millaiset prosessit saattavat johtaa nuorisotakuujärjestelmästä putoamiseen.

Luovijat-ryhmä on erityisen kiintoinen siksi, että näin toimivat nuoret saavat omalla kohdallaan mielettömän tuntuksen systeemin toimimaan itselleen mielekkäällä tavalla ja pysyvät siksi osittain nuorisotakuun toimenpiteiden piirissä. Samalla voidaan asettaa yhteiskunnalle, jossa nuoria työttömiä aktivoidaan, iso kysymys: onko itsensä kehittäminen ja psyykkisten ongelmien hoitaminen aktivointitoimenpiteissä riittävä päämäärä joillekin nuorille, niin että työllistymistä ei edes ajatella? Aktivointitoimenpiteet, myös nuorisotakuu aktivointipolitiikan osana, tähtäävät periaatteessa siihen, että kansalaisten työmarkkina-vaimudet kasvavat. Toisaalta yhtenä kolmesta nuorisotakuun virallisesta tavoitteesta on ”syrjäytymisen ehkäisy”. Nuori, joka hyödyntää aktivointitoimenpiteitä oman luovan harrastuksensa foorumina tai mielenterveytensä eheyttäjänä, tulee ehkäisseksi ”syrjäytymistään” – yhteiskunnasta vetäytymistään ja passiivisuuttaan. Jos hänellä ei ole aikomustakaan hankkiutua työmarkkinoille tai opiskelemaan aktivointitoimenpiteiden siivittämänä, toimiiko hän nuorisotakuun hengen mukaisesti vai sen vastaisesti? Kysymys tulee erityisen ajankohtaiseksi silloin, kun työpaikkoja on kertakaikkisesti liian vähän työnhakijoiden määrään nähden. Tällaiseen tilanteeseen ollaan mitä ilmeisimmin taas tulossa koronapande-

mian aiheuttaman taloustaantumun myötä (ks. esim. TEM, 25.8.2020).

Nuorisotakuu järjestelmänä, systeeminä, ei voi uudistua ainakaan nuorten aloitteista ja innovatiivisuudesta kummuten (ks. myös Brunila & Mertanen, 2014). Sen käytäntöjä eivät voi uudistaa ne, jotka ovat ”systeemin” sisällä: siitä joutuu ulos, tukien ulkopuolelle, jos sen keinoja kyseenalaistaa kieltäytymällä niistä. Nuorisotakuu osoittautuu hyvin jäykäksi järjestelmäksi, joka ei voi uudistua ainakaan kohteidensa aloitteesta. Jos nuorisotakuuta ja aktivointijärjestelmää haluttaisiin uudistaa kestäväillä tavoilla, potentiaalisia innovaattoreita ja kapinallisia olisi syytä kuunnella.

Viitteet

- 1 Work-Preca oli Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti Tampereen yliopistossa vuosina 2008–2011.
- 2 ”Young unemployed, activating labour market policy and paradoxes of Agency” oli Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti Helsingin yliopistossa vuosina 2012–2016.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2017) Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – ohjausta monimutkaistuneissa siirtymissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 198, 7–24.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160.
- Alatalo, Johanna & Mähkönen, Erno & Räisänen, Heikki (2017): *Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, TEM-analyysija 76/2017.
- Allardt, Erik (2003): Robert Merton: monimuotoisuuden teoreetikko. *Sosiologia* 40 (4).
- Brunila, Kristiina & Mertanen, Katariina (2014) Nuorisotakuu ajaa projektimarkkinoille. *www.uutistamo.fi* 7.11.2014. (Viitattu 11.11.2017.)

- Brunila, Marjo Kristiina & Mertanen, Katariina & Ikävalko, Elina & Kurki, Tuuli & Honkasilta, Juho & Lanas, Maija & Leiviskä, Anniina & Masoud, Ameerah & Mäkelä, Kalle & Fernström, Pinja (2019) Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. *Kasvatus* (50) 2, 107–119.
- Elonen, Noora & Niemelä, Jukka & Saloniemi, Antti (2017) Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. *Janus. Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 25 (4), 280–296.
- European Commission (1.7.2020) Youth employment support: A Bridge to Jobs for the next generation, #EUBridgetoJobs. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=9719> (Viitattu 1.9.2020.)
- Haikkola, Lotta (2019) Shaping activation policy at the street level: governing inactivity in youth employment services. *Acta Sociologica* 62 (3), 334–348.
- Haikkola, Lotta & Näre, Lena & Lähteenmaa, Jaana (2017) Nuorten tunnistamisen institutionaaliset kontekstit. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 198, 53–78.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret puuttumisen politiikassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 187.
- Harkko, Jaakko, Lehikoinen, Tuula, Lehto, Sarita & Ala-Kauhaluoma, Mika (2016) *Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä*. Helsinki: KELA. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/170035/Tutkimuksia144.pdf> (Viitattu 11.10.2019)
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes.
- Honkatukia, Päivi & Kiilakoski, Tomi & Suurpää, Leena (2018) Aineistosta analyysiin. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 351–371.
- Häikiö, Liisa & Kallinen, Yrjö (2017) Nuorten aikuisten tarpeet ja asiantuntijoiden mahdollisuudet palveluiden suunnittelussa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalveluiden käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 198, 103–126.
- Hämäläinen, Kari & Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2014) *The evaluation of a Finnish Youth Guarantee: Lessons for Europe?* Helsinki: VATT, working papers 60, Edita Prima OY.
- Hänninen, Sakari (2014) Työttömän työnhakijan mahdollisuuden. Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet – haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 184–208.
- Ikonen, Hanna-Mari & Nikunen, Minna (2019) Young adults and the tuning of the entrepreneurial mindset in neoliberal capitalism. *Journal of Youth Studies* 22 (6), 824–838. doi:10.1080/13676261.2018.1546383 (Viitattu 1.2.2020.)
- Isola, Anna-Maria & Suoninen, Esa (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into.
- Julkunen, Ilse (1998) Active labour market policy and integration. Teoksessa Ilse Julkunen & Jan Carle (toim.) *Young and unemployed in Scandinavia – a Nordic comparative study*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, Nord 4.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, haurasti autonominen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165.
- Kananen, Johannes (2015) Hyvinvointivaltion jälleensyntymä. Helsinki: Luovuutta politiikkaan ry.
- Keskitalo, Elsa (2013) Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi & Huttunen, Rauno (2018) Teoria nuorten ja nuorisotyön tutkimuksessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä?* Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 206, 54–74.
- Kojo, Marjaana (2012) ”Pause päällä”. Työn ja koulutuksen ulkopuolisuuden jaksot nuorten elämässä. *Janus. Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 20 (2), 94–110.
- Kojo, Marjaana & Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuorten toimeentulotuen leikkaukset – vaarallinen tie. Nuorisotutkimuksen verkkokanava Kommentti 5.1.2011. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/nuorten-toimeentulotuen-leikkaukset-%E2%80%93vaarallinen-tie> (Viitattu 1.9.2019.)
- Kokkonen, Tuomo & Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Miksi lahjani ei kelpaa? Näkökulmia työelämän ulkopuolella olevien nuorten miesten käsityksiin työelämään osallistumisesta. *Nuorisotutkimus* 34 (2), 35–49.
- Krinovos, Daria (2019) The making of gendered “migrant workers” in youth activation: The case of young Russian speakers in Finland. *Current Sociology* 67 (3), 401–418.
- Leppänen, Virve (2014) The activating role of wel-

- fare institutions and the voices of the youth in transition from school to work. *Social work and society. International online journal* 12 (2). <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/403> (Viitattu 1.9.2019.)
- Luhman, Niklas (1995) *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press.
- Luukkonen, Joonas (2017) *Nuorten aktivointipoliittinen kannustaminen. Nuorisotakuu asiakas-kohtaamisen ja rekisteriaineiston perusteella TE-toimistoissa*. Sosiologian pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/54457?locale-attribute=fi> (Viitattu 10.9.2019.)
- Lähteenmaa (2011) Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 47–60.
- Lähteenmaa, Jaana (2014) Liata kätenä vaan ei sydäntään? Tutkijan ristiriitaisia tunnustuksia aktiivintia koskevista ajatuksistaan. Teoksessa Anu Gretschesel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja numero 150..
- Lähteenmaa, Jaana (2016) Nuorten yhteisötakuun kumpuroivat alkumetreit ja laahaavat jatkoaskeleet. Näkökulma 22. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Aapola-Kari, Sinikka (toim.) *Nuoruus hallitusohjelmassa*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 100. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoruus_hallitusohjelma.pdf (Viitattu 1.6.2020.)
- Maunu, Antti (2018) Arjen rytmit ja yhteisöt: ammattiin opiskelevien hyvä elämä ja haalistuva individualismi. *Nuorisotutkimus* 36 (1), 3–21.
- Mertanen, Katariina & Pashby, Kia & Brunila, Kristiina (2020) Governing of young people “at risk” with the alliance of employability and precariousness in the EU policy steering. *Policy Futures in Education* 18 (2), 240–260.
- Merton, Robert (1949; 1968): *Social structure and social systems* (enlarged edition 1968). New York: Frazier.
- Müller, Hermann & Wolff, Stephen (2015) “Problems” in Employment services. *Social work and Society. International online journal* 13 (1). <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/425> (Viitattu 11.9.2019.)
- Myrskylä, Pekka (2012) *Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta, EVA-analyysi no. 19. <http://www.eva.fi/wphttp://www.eva.fi/wp-content/uploads/syrjaytyminen.pdfcontent/uploads/syrjaytyminen.pdf>. (Viitattu 9.3.2018.)
- Mäntyneva, Päivi (2019) Toimijuuden vahvistumisen edellytykset kuntouttavassa työtoiminnassa. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, vuosikirja 2019.
- Mäntyneva, Päivi & Hiilamo, Heikki (2018): Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (1), 18–28.
- Nuorisotakuu.fi*. (Viitattu 1.3.2020.)
- Piispa, Mikko (2018) *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta*. Helsinki: Teos.
- Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) (2007) *Projektityhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riikonen, Jose (2017) Ossi Nyman ei tee töitä ja sanoo, että työvoimatoimisto on ihmisoikeusloukkaus – näin ”ideologisesti työtön” taktikoi itselleen yhteiskunnan tuet. *Helsingin Sanomat* 13.10.2017. (Viitattu 1.2.2020.)
- Rose, Nikolas & Miller, Peter (2008) *Governing the present. Administering economic, social and personal life*. Cambridge: Polity Press.
- Siisiäinen, Martti (2014) Työtä vailla olevat nuoret. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet: haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 91–125.
- Sztompka, Pjotr (2003) Robert K. Merton. Teoksessa George Ritzer (toim.) *The Blackwell companion to major contemporary social theorists*. Oxford: Blackwell.
- Toivonen, Tuukka & Norasakkunkit, Vinai & Uchida, Yukiko (2011) Unable to conform, unwilling to rebel? Youth, culture, and motivation in globalizing Japan. *Frontiers in Psychology* 2 (207). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00207>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Gummerus.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (25.8.2020) Työttömiä työnhakijoita heinäkuussa 387 500. <https://tem.fi/-/tyottomia-tyonhakijoita-oli-heinakuussa-387-500> (Viitattu 1.9.2020.)
- Westerlund, Jaakko (2016): Koulun penkiltä palkkаты... Työkkärin listoille! Tutkimus koulutustaustan vaikutuksesta alle 25-vuotiaan nuoren aktivointiin TE-toimiston palvelujärjestelmässä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/51649> (Viitattu 1.10.2019.)
- Ylistö, Sami (2015): Miksi työnhaku ei kiinnostaa? Nuorten pitkäaikaistyöttömien työhaluttomuudelleen kertomia syitä. *Työelämän tutkimus* 13 (2), 112–126.
- Ylirönni, Anssi (2019) *Valintamme ei kohdistunut sinuun. Työttömyyden monet kasvot*. Helsinki: DSL.